

تحلیل مؤلفه زیبایی شناسی در منظر شهری با تأکید بر کیفیت بلند مرتبه‌ها (نمونه موردی: بلوار ۴۵ متری ائل گلی شهر تبریز، ورودی جاده ائل گلی تا تقاطع اتوبان شهید کسایی)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۱۵ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۲۸

سعیده فیضی*^۱ لاجین پهلوان^۲

۱- استادیار گروه معماری و شهرسازی، واحد آذرشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آذرشهر، ایران

۲- استادیار گروه معماری، واحد آذرشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آذرشهر، ایران

چکیده

این تحقیق به بررسی نقش زیبایی شناسی در ارتقاء کیفیت منظر شهری با هدف ارزیابی بلوار ۴۵ متری ائل گلی با تأکید بر بلندمرتبه‌ها به وسیله پارامترها و شاخص‌های استخراج شده از تحقیق بر اساس نظریه‌های صاحب‌نظران و مؤلفان پرداخته شده است. روش تحقیق عمدتاً توصیفی، تحلیلی و میدانی است. اطلاعات مورد نیاز تحقیق از طریق منابع مختلف به صورت تطبیقی- تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و استفاده از اسناد، مدارک و گزارش‌ها و بخشی با مراجعه به ارگان‌های دولتی نظیر شهرداری منطقه ۲، سازمان فضای سبز و پارکها گردآوری شده است. بر اساس روش مطالعات میدانی، داده‌هایی مشتمل بر عکسبرداری پانورما، مشاهدات عینی از دو سمت بلوار ائل گلی در ۴ سکانس گردآوری شده است. جامعه آماری شامل ۵۰۰ نفر در چهار گروه مشتمل بر کارشناسان و مدیران این حوزه، اساتید و دانشجویان رشته معماری دانشگاه سراسری تبریز و شهروندان (شامل کسبه، ساکنین و رهگذر) و گردشگر داخلی و خارجی می‌باشد. منطق نمونه‌گیری در انتخاب محدوده مورد مطالعه و جامعه آماری به ترتیب هدفمند و تصادفی می‌باشد. تحلیل داده‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS انجام می‌گیرد. برای مقایسه ابعاد کیفیت بصری منظر شهری بلند مرتبه‌های بلوار ۴۵ متری ائل گلی در بین چهار گروه مورد بررسی از آزمون واریانس یک طرفه استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از عدم رضایت شهروندان، کارشناسان و مدیران، متخصصان از کیفیت منظر شهری بلوار ۴۵ متری ائل گلی با تأکید بر بلند مرتبه‌ها می‌باشد که بهبود این امر نیازمند همکاری و هماهنگی همه گروه‌های شرکت کننده در این مطالعه می‌باشد.

واژه های کلیدی: زیبایی‌شناسی، کیفیت، منظر شهری، بلندمرتبه‌ها، بلوار ۴۵ متری ائل گلی.

مقدمه

روند رو به رشد ساخت و ساز افقی در کلان شهرهای امروزی بنابر ازدیاد روز افزون جمعیت در آن‌ها از یک سو و وجود محدودیت از نظر فضاهای باز در سطح زمین از سوی دیگر، مهم‌ترین چالش‌های کنونی طراحی شهری در سطح جهان به شمار می‌رود. این در حالی است که ایده ایجاد ساختمان‌های بلند مرتبه با عملکردهای سکونتی و تجاری به عنوان یکی از راه‌حل‌های برون رفت از این بحران در بسیاری از کشورهای توسعه یافت و نیز در حال توسعه پیشنهاد شده است. روند رو به رشد ساخت و ساز افقی در کلان شهرهای امروزی بنابر ازدیاد روزافزون جمعیت در آن‌ها از یک سو و وجود محدودیت از نظر فضاهای باز در سطح زمین از سوی دیگر، مهم‌ترین چالش‌های کنونی طراحی شهری در سطح جهان به شمار می‌رود. این در حالی است که ایده ایجاد ساختمان‌های بلندمرتبه با عملکردهای سکونتی و تجاری به عنوان یکی از راه‌حل‌های برون رفت از این بحران در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و نیز در حال توسعه پیشنهاد شده است. امروزه این امر موجب شکل‌گیری چارچوب ذهنی برای جامعه نیز می‌شود تا بتواند به قضاوت و تعبیر از بناهای بلند بپردازد. مفهوم زندگی عمودی و بلندمرتبه‌سازی یک راه حلی برای تسهیل رشد سریع و شهرنشینی در سراسر جهان مورد توجه می‌باشد (ویم زیلیر ، ۲۰۱۷: ۲۳). تأثیر مثبت ساختمان‌های بلند بر زیبایی شهری در ارتباط با طراحی مناسب آن است (گاسنر ، ۲۰۱۶: ۲۴). زندگی بلند مدت در آپارتمان‌های پرتراکم و بلندمرتبه تمایل به وجود فضاهای سبز را کم نکرده است. بلکه میل به زندگی در نزدیکی آنها را فروخته‌تر ساخته است (جیم ، ۲۰۱۰: ۶۶۴). استفاده از دستگاه‌های سایه‌انداز ترکیبی در ساختمان می‌تواند تأثیر بسیاری بر ظاهر ساختمان داشته باشد و نمای بلندمرتبه را تشکیل دهد و همچنین سطح آن را با ارائه‌ی مقیاس‌های انسانی تقسیم کند (لطف آبادی، ۲۰۱۴: ۲۸۹). در حال حاضر شاهد یکی دیگر از دوره‌های رونق ساخت و ساز بلندمرتبه‌ها همراه با بهبود اقتصاد شهرهای بزرگ جهان و کمیاب‌تر شدن زمین‌ها در اماکن مرکزی شهر و تمایل پایتخت به سرمایه‌گذاری در مکان‌های امن‌تر هستیم. این مسئله به دنبال تأمل در رویکردهای مختلفی از دیدگاه طراحی و برنامه‌ریزی شهری است که شهرها در سال‌های اخیر برای ساختمان‌های بلند برگزیده‌اند (استریلتز ، ۲۰۱۶: ۱۶). ساختمان‌های بلند به دلیل حجم، تناسبات و ارتفاع خود تأثیر زیادی در شهر دارد، نحوه استقرار بناهای بلند در شهر، علاوه بر تأثیری که در بافت همجوار خود اعم از فضاهای باز یا ساختمان‌ها دارد بر مسائل شهری، از قبیل سیما و منظر شهری و خط آسمان در شهر نیز مؤثر است (بمانیان، ۱۳۹۰: ۱۲۶). نیاز به زیبایی جزء ناشناخته‌ترین نیازها می‌باشد. مازلو معتقد است که این نیاز در بعضی افراد وجود دارد درک زیبایی از محیط شهری اساساً بصری و وابسته به زیبایی است (متولی، ۱۳۸۹: ۱۲۵). خیابان ائل گلی از جمله خیابان‌های با پتانسیل بالا جهت بلندمرتبه‌سازی در تبریز است که عرض خیابان آن در حدود ۴۵ متر بوده و همچنین دارای کاربری‌های گوناگون از جمله مسکونی، تجاری و خدماتی است که در این تحقیق بلوار ۴۵ متری ائل گلی از ورودی ائل گلی تا اتوبان شهید کسایی در ۴ سکانس موجود در دو سمت راست و چپ بلوار بر اساس مؤلفه زیبایی شناسی منظر شهری با تأکید بر بلند مرتبه‌ها بررسی خواهد شد.

اهداف

سطح کلان: هدف عمده، دستیابی به پارامترهای زیبایی منظر شهری با تأکید بر بلندمرتبه‌ها می‌باشد تا بدین وسیله به اصول کاربردی در طراحی و منظر سازی دست یافت. سطح عملیاتی: در مقیاس کوچک هدف از این تحقیق ارزیابی محدوده مطالعه در بلوار ۴۵ متری ائل گلی بوسیله پارامترها و شاخص‌های استخراج شده از تحقیق بر اساس نظریه‌های صاحب نظران و مؤلفان می‌باشد، تا بدین وسیله راهکارهایی نتیجه گردد که فضای شهری محدوده مورد مطالعه در کنار برخورداری از عملکرد مناسب، از زیبایی و قابلیت ادراک مناسب برای ناظر نیز برخوردار باشد.

سوالات تحقیق

- ۱- به چه صورت می‌توان بین فضای سبز مسیر بلوار ۴۵ متری ائل گلی و مؤلفه زیبایی‌شناسی منظر بلند مرتبه‌ها ارتباط معنی داری برقرار کرد؟
- ۲- چه مؤلفه‌های بر زیبایی‌شناسی بلند مرتبه‌ها از نظر گروه‌های مختلف مؤثر است؟

مبانی نظری

معماران و طراحان شهری به هنگام طراحی شهری نیازمند درک و شناخت صحیح این مفهوم تأثیرگذار برای درک ناظر می‌باشد (کارمونا، ۲۰۰۷). زیبایی منظر شهر، زمانی حاصل می‌گردد که شکل، مقیاس و زیبایی ساختمان‌هایی که شریک در ایجاد این منظر هستند، مورد تمجید قرار گرفته شود (شاملو، حبیب، ۱۳۹۲). در حقیقت سیمای شهر، همچون دستخط یک شخص، اطلاعات مهمی را درباره‌ی ماهیت شهر ارائه می‌دهد (بمانیان، ۱۳۹۰: ۱۳۲). منظر شهر، پدیده‌ای است که خود را به صورت عینی قابل ادراک به استفاده کنندگانش می‌نمایاند. یکی از جنبه‌های اصلی تأثیرگذار ساختمانهای بلندمرتبه، تأثیر بر سیما و منظر شهری است چرا که ساخت این ساختمانها در شهرهای مختلف باعث ارتقاء یا کاهش کیفیت سیما و منظر شهری شده است (عزیزی، متوسلی، ۱۳۹۱: ۹۳). شهر متشکل از فضاهای متوالی با کیفیات بصری متفاوت است. این توالی فضایی در صورتی به وجود می‌آید که انسان در طول یک مسیر، فضاهای قابل تمایز از یکدیگر را ادراک کند و آنها را به عنوان فضاهای مرتبط به هم تلقی نماید. فضاهایی که در چنین ترکیب بی‌پایانی شرکت داشته‌اند و به طور هم زمان قابل دیده شدن نیستند و در یک توالی بصری ادراک می‌شود. شهروندان با عبور از این فضاها، ادراکات حسی مختلفی را در اثر دریافت پیام‌های متنوع کسب می‌نمایند (دولابی، شاعری، حاجب‌زاده، ۱۳۹۴: ۳۶).

پیشینه تحقیق

در مطالعه پیشینه تحقیق تعدادی مقاله فارسی و لاتین آورده شده است. صادقی، احمدی در سال (۱۳۹۶) در تحقیق خود با عنوان خوانش مؤلفه‌های مکان در طراحی محیط شهری (میادین) به بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار در طراحی میادین با هدف دست یابی به ویژگی‌هایی که در قالب مؤلفه‌های مکان شامل فرم، معنا و تصورات، فعالیت و اکوسیستم بررسی می‌گردد. طبیبیان، موسوی (۱۳۹۵)، به بررسی نقش

زیباسازی و ارتقاء کیفیت محیط بر سرزندگی شهری، نمونه موردی: باغ شهر تاریخی مراغه در این پژوهش نویسندگان با استفاده از نقشه‌های GIS به تحلیل منطقه مورد مطالعه می‌پردازند. بعد از جمع بندی مدل تحلیلی سرزندگی بر اساس مؤلفه‌های آسایش بصری تدوین و پیشنهادهای تحقیق در سه سطح خرد، میانه و کلان برای ارتقاء کیفیت زیبایی شناسانه محیط ارائه گردید. محمد حسنی و همکاران (۱۳۹۵)، به تحلیل گونه شناسی عوامل مؤثر بر خوانایی نشانه‌های شهری پرداخته و در این نوشتار یک دسته‌بندی از نشانه‌های شهری ارائه شده است. و همچنین غالب‌ترین گونه‌های نشانه‌های شهری، نشانه‌های عملکردی، کالبدی و کالبدی-عملکردی معرفی گردیده است. دولابی شاعری حاجب زاده (۱۳۹۴)، بازخوانی آرایه‌های نظام بصری در بافت تاریخی بوشهر (با تأکید بر رویکرد ذهنی) در این پژوهش نویسندگان با بازخوانی و مذاقه در نظام بصری و بررسی انگاره‌های آن در محلات تاریخی بوشهر سعی در القای اهمیت و نقش نظام بصری و همچنین افزایش کیفیت آرایه‌های آن در بافت تاریخی دارند. ویم زیلییر^۱ (۲۰۱۷)، پایداری در ساختمان‌های بلندمرتبه (هلند)^۲ در این نوشتار مفهوم زندگی عمودی و بلندمرتبه‌سازی به عنوان یک راه حلی برای رشد سریع شهرنشینی در سراسر جهان مورد توجه می‌باشد و مباحث پایداری در بلندمرتبه‌های هلند مطرح شده است. زینوا استریلتز^۳ (۲۰۱۷)، از راهنمایی به عمل در بلند مرتبه‌ها در این مقاله نویسنده به این می‌پردازد که آیا راهنمایی طراحی در بلندمرتبه‌ها به گونه‌ای که انتظار می‌رفت تحویل داده شده است. با توجه به حضور ساختمان‌های بلند، قد بلندساختمان‌ها نباید از ارتفاعی که به بافت شهری داده شده فراتر باشد. مشاهده می‌کنیم که مرحله‌ی فعلی بلندمرتبه‌سازی دارای ویژگی‌هایی است: در مرحله اول، شکل ساختمان‌های بلند نشان دهنده محرک‌های خاصی برای توسعه در یک زمان و مکان خاص هستند. پای یوکتان^۴ (۲۰۱۴)، تأثیر سایه‌ی ساختمان‌ها بر نور محیط و فضای سبز شهری در املاک مسکونی پرتراکم سنگاپور^۵ طبیعت پرتراکم و مرتفع املاک مسکونی سایه قابل توجهی را در فضاهای سبز اجتماعی که به عنوان بخشی از طراحی کلی حوزه‌های مسکونی لحاظ شده، ایجاد کرده است. توسعه‌ی بیشتر مناطق متراکم و مرتفع در سنگاپور، پیشامد فضای سبز شهری تاریک و سایه‌دار را افزایش خواهد داد. جیسن بار^۶ (۲۰۱۲)، ارتفاع آسمانخراش‌ها^۷ در این مقاله عوامل مؤثر بر ارتفاع آسمان خراش‌ها بررسی شده است. ارتفاع با رشد جمعیت و افزایش کار دفتری منطقه، افزایش و با افزایش نرخ بهره و هزینه‌های ساختمان، کاهش می‌یابد.

1 -Wim Zeiler

2 -Sustainable High-Rise Buildings in the Netherlands

3- Ziona Strelitz

4_ Puay YokTan ·Mirza Rifqi BinIsmail

5_ Building shade affects light environment and urban greenery in high-density residential estates in Singapore

6_ Jason Barr

7_ Skyscraper Height

روش‌شناسی

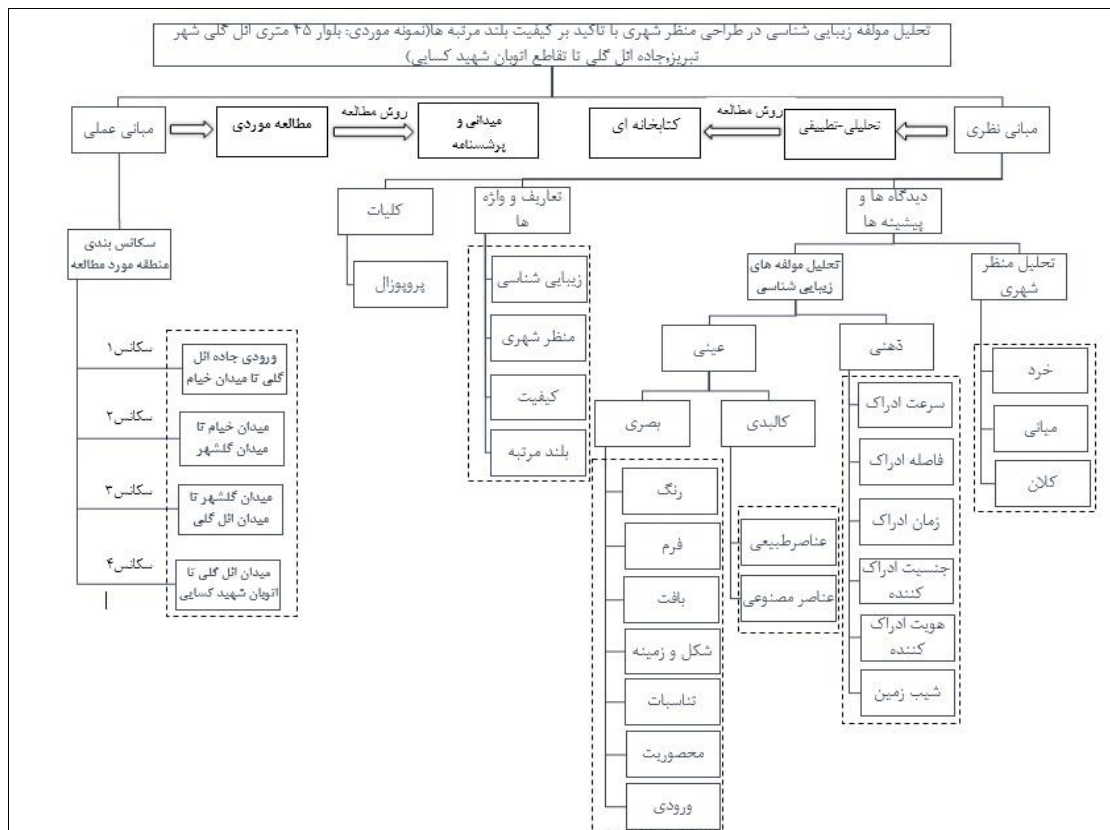
در این تحقیق تأثیر بلندمرتبه‌سازی در منظر شهری تبریز با هدف تحلیل و ارزیابی چگونگی ارتباط مابین بلندمرتبه‌ها در بلوار ائل‌گلی تبریز مورد بحث می‌باشد تا بر این اساس بتوان هم وضعیت موجود بناهای بلند تبریز را قرائت کرد و هم با توجه به نتایج به دست آمده تحقیق بتوان ابزاری را ارائه داد تا کیفیت بناهای بلند به عنوان عناصر مهم تعیین‌کننده سیمای شهری را بهبود و افزایش داد. تحقیق حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ روش، پیمایشی که شامل برداشت میدانی، عکس برداری و پرسشنامه و مصاحبه می‌باشد. محقق بر آن است که با برداشت میدانی و پرسشنامه بتواند ارتباط با ادارک‌کننده‌های مختلف داشته باشد و با دستیابی به نیازها و ادراکات ذهنی آنان محدوده مورد مطالعه را مورد ارزیابی قرار دهد تا ابزاری جهت سنجش و افزایش کیفیت بصری منظر شهری را ارائه دهد. در بررسی منظر شهری منطقه ائل‌گلی تبریز در محدوده مورد مطالعه تمامی مؤلفه‌های رویکردهای عینی و ذهنی مدنظر خواهد بود. تحقیق حاضر، پژوهشی، تحلیلی- کاربردی، است که در فصل بهار با توجه به پوشش گیاهی خاص و در حوزه مطالعات میدانی به روش پیمایشی با ابزار گردآوری داده‌ها به صورت «مشاهده» و «پرسشنامه» می‌باشد. عکسبرداری در محدوده مورد مطالعه در ساعت ۱۰ صبح می‌باشد. در این پژوهش با استناد به پرسشنامه، جامعه آماری شامل کارشناسان و متخصصان، اساتید و دانشجویان، شهروندان (کسبه، رهگذر، ساکنین). مدیران از ادارات مرتبط در محدوده مورد مطالعه (سازمان فضای سبز پارکها و شهرداری منطقه ۲) انتخاب شده است. برای تعیین ترجیحات و نظریات شهروندان و دیگر استفاده‌کنندگان، پرسشنامه در میان جامعه آماری توزیع شد.

جدول ۱- گروه‌های منتخب برای پر کردن پرسشنامه (کلا ۵۰۰ پرسشنامه)

ردیف	عنوان گروه	تعداد پرسشنامه
۱	کسبه و ساکنین خیابان ائل‌گلی	۱۰۰ عدد
	مردم در حال گذر از خیابان موردنظر	۵۰ عدد
۲	اساتید و دانشجویان رشته معماری دانشگاه سراسری تبریز	۲۰۰ عدد
۳	مسئولین و مدیران مرتبط شهرداری منطقه ۲ مربوطه	سازمان پارکها و فضای سبز ۵۰ عدد
۴	گردشگرها (تصادفی)	داخلی ۲۵ عدد خارجی ۲۵ عدد

سکانسهای محدوده مورد مطالعاتی

بلوار ۴۵ متری ائل‌گلی از ۴ سکانس تشکیل شده که سکانس ۱ از ورودی جاده ائل‌گلی تا میدان خیام، سکانس ۲ از میدان خیام تا میدان گلشهر و سکانس ۳ از میدان گلشهر تا میدان ائل‌گلی و سکانس ۴ از میدان ائل‌گلی تا اتوبان شهید کسایی می‌باشد در این تحقیق هر ۴ سکانس در دو سمت چپ و راست بلوار از نظر زیبایی‌شناسی بر اساس مدل مفهومی تحقیق بررسی و مورد ارزیابی قرار گرفته است.

نمودار ۱- مدل مفهومی تحقیق

مرحله اول: بررسی بلندمرتبه ها با توجه به تفکیک سکانس بندی مسیر مورد مطالعه

سکانس ۱: ورودی جاده ائل گلی تا میدان خیام

سمت راست خیابان: در این مسیر شش بنای بلندمرتبه وجود دارد.

بلندمرتبه ۶	بلندمرتبه ۵	بلندمرتبه ۴	بلندمرتبه ۳	بلندمرتبه ۲	بلندمرتبه ۱

منبع: نگارندگان

تصویر شماره ۱- بلند مرتبه های سکانس ۱ سمت راست

سمت چپ خیابان: در این مسیر ۳ بلندمرتبه وجود دارد.

تصویر شماره ۲- بلند مرتبه‌های سکانس ۱ سمت چپ منبع: نگارندگان

سکانس ۲: ورودی میدان خیام تا میدان گلشهر

سمت راست خیابان: در این مسیر ۳ بلندمرتبه وجود دارد.

تصویر شماره ۳- بلند مرتبه‌های سکانس ۲ سمت راست منبع: نگارندگان

تصویر شماره ۴- بلند مرتبه‌های سکانس ۲ سمت چپ منبع: نگارندگان

سکانس ۳: میدان گلشهر تا میدان ائل گلی

سمت راست خیابان: در این مسیر ۵ بلندمرتبه وجود دارد.

تصویر شماره ۵- بلند مرتبه‌های سکانس ۳ سمت راست منبع: نگارندگان

سمت چپ خیابان: در این مسیر هفت بلند مرتبه وجود دارد.

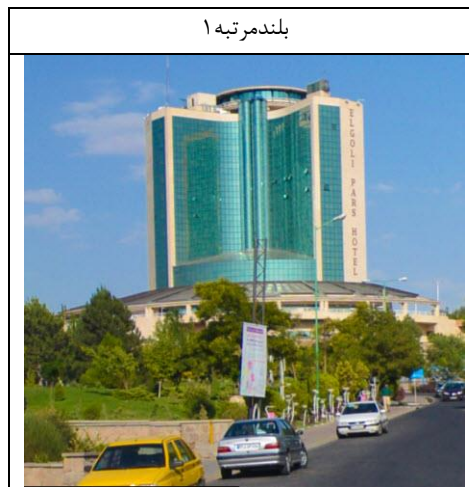

تصویر شماره ۶- بلند مرتبه‌های سکانس ۳ سمت چپ منبع: نگارندگان

سکانس ۴: میدان ائل گلی تا اتوبان شهید کسایی

سمت راست خیابان: در این مسیر بلند مرتبه وجود ندارد.

سمت چپ خیابان: در این مسیر یک بلندمرتبه وجود دارد.

تصویر شماره ۷- بلند مرتبه‌های سکانس ۴ سمت چپ
منبع: نگارندگان

مرحله دوم: تهیه پرسشنامه و انجام تحلیل‌ها

تحلیل داده‌ها از طریق نرم افزار SPSS انجام می‌گیرد. بحث روایی پرسشنامه‌ها در سه سطح عالی، خوب، معمولی بررسی شده است. با توجه به این که مقدار ضریب آلفای کرونباخ پایایی بخش کیفیت عینی و ذهنی پرسشنامه به ترتیب برابر با ۰/۶۹۷، ۰/۶۱۳ بود، پایایی هر دو کیفیت عینی و ذهنی پرسشنامه قابل قبول می باشد. تحلیل داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها جمع آوری شده از آزمون واریانس یکطرفه جهت تحلیل مؤلفه زیبایی شناسی طراحی منظر شهری با تأکید بر بلند مرتبه‌ها در بلوار ۴۵ متری ائل گلی استفاده شده است.

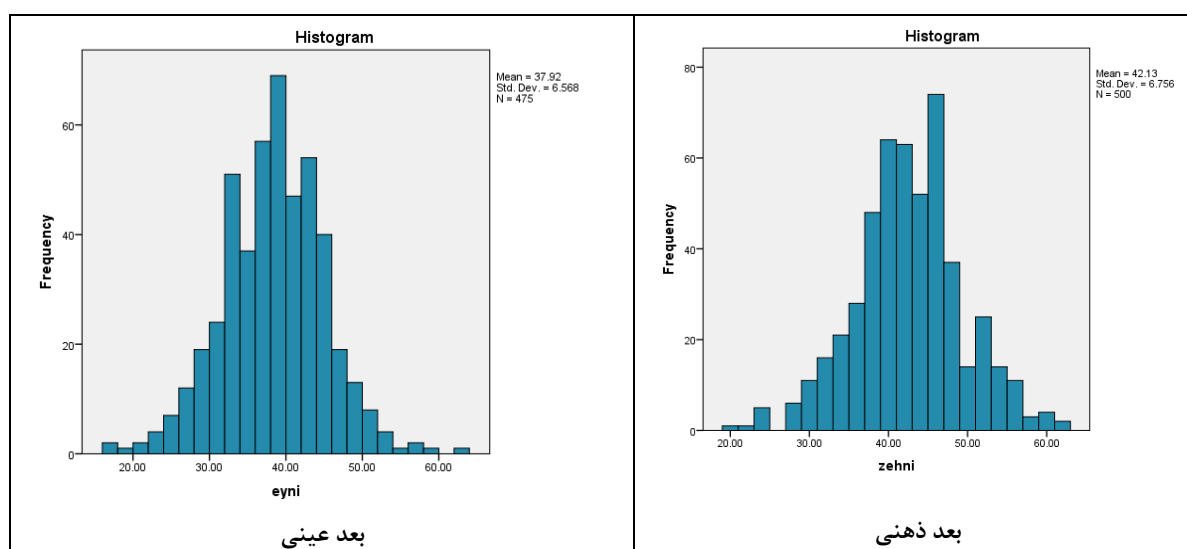
روایی پرسشنامه

برای بررسی روایی سؤالات پرسشنامه، ابتدا سؤالات طراحی شده در مرحله اول به سه نفر متخصص داده شد و براساس نظرات آنها سؤالات درست انتخاب شد و سپس از بین سؤالات انتخاب شده به ۳۰ نفر از افراد که به طور تصادفی انتخاب شده بودند داده شد و پس از جمع آوری سؤالات، نمرات مربوط به هر یک از سؤالات که براساس طیف لیکرت انتخاب شده برای پرسشنامه شامل نمرات ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ بودند در نرم افزار SPSS وارد گردیده و مجموع نمرات تعلق گرفته به هر یک از سؤالات پرسشنامه با یکدیگر جمع شده و به عنوان نمره کل برای هر سؤال ثبت می‌گردد. سپس با در دست داشتن نمرات مربوط به هر سؤال و نمره کل بدست آمده برای هر یک از سؤالات ضرایب همبستگی پیرسون سؤالات تعیین می‌گردد و اگر مقدار $\text{sig}(2\text{-tailed})$ هر یک از سؤالات بین صفر تا ۰.۰۱ باشد نرم افزار آنها را با دو ستاره مشخص می‌کند که نشان دهنده سؤالات عالی و اگر $\text{sig}(2\text{-tailed})$ بین ۰.۰۱ تا ۰.۰۵ باشد با یک ستاره مشخص می‌کند که نشان دهنده سؤالات خوب است و اگر بیشتر از ۰.۰۵ باشد ستاره نمی‌زند. حال با توجه به جدول زیر سؤالات عالی و خوب و معمولی پرسشنامه مشخص می‌گردد، که براساس آن سؤالات ۱۰، ۲۲، و ۲۳ جزو

سؤالات عالی و سؤالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۶، و ۲۸ جزو سؤالات خوب پرسشنامه حاضر بوده‌اند.

پایایی پرسشنامه

با توجه به اینکه پرسشنامه حاضر دارای دو متغیر کلی کیفیت عینی و کیفیت ذهنی می‌باشد، بنابراین لازم است که ابتدا پایایی مربوط به بخش کیفیت عینی و سپس پایایی مربوط به کیفیت ذهنی بررسی شده و در نهایت پایایی کل پرسشنامه نیز تعیین گردد، که بر این اساس جداول ۴ و ۵ برای پایایی بخش کیفیت عینی پرسشنامه، جداول ۶ و ۷ برای بخش ذهنی پرسشنامه و جدول ۸ برای کل پرسشنامه ارائه گردیده است.

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد بررسی با استفاده از نمودار

آزمون آنالیز واریانس یکطرفه برای مقایسه ابعاد کیفیت بصری منظر شهری بلندمرتبه‌های ائل گلی در بین چهار گروه مورد بررسی

جدول ۳- نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه برای مقایسه ابعاد کیفیت بصری منظر شهری ائل گلی در بین چهار

گروه

عینی		ذهنی		تعداد	گروه‌ها
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
۵.۹۴	۳۸.۷۶	۶.۸۳	۴۲.۰۱	۲۰۰	کارشناسان (اساتید و دانشجویان)
۷.۷۱	۳۴.۹۸	۵.۸۰	۴۱.۸۹	۱۰۰	مدیران (شهرداری منطقه ۲ و سازمان پارکها)
۶.۱۲	۳۸.۵۱	۷.۴۲	۴۱.۰۷	۱۵۰	شهروندان (کسبه، ساکنین، مردم رهگذر)
۵.۸۹	۳۹.۲۸	۴.۲۵	۴۶.۲۲	۵۰	توریست (داخلی و خارجی)
...	...	...	...		سطح معنی‌داری

نتایج آنالیز واریانس یک طرفه نشان دهنده این امر است که در بعد ذهنی توریست‌ها با میانگین ۴۶.۲۲ بیشترین رضایت را از کیفیت بصری در محدوده مورد بررسی دارند. کارشناسان با میانگین ۴۲.۰۱، مدیران با میانگین ۴۱.۸۹ و شهروندان با میانگین ۴۱.۰۷ در مراتب بعدی هستند. از لحاظ بعد عینی نیز، توریست‌ها با میانگین ۳۹.۲۸ رضایت و کارشناسان با میانگین ۳۸.۷۱، شهروندان با میانگین ۳۸.۵۱ و مدیران با میانگین ۳۴.۹۸ در مراتب بعدی هستند.

جدول ۴- خلاصه پردازش داده‌ها برای بخش کیفیت عینی پرسشنامه

		تعداد پاسخ دهندگان	%
موارد ثبت شده	تعداد داده‌های معتبر	۳۰	۱۰۰
	تعداد داده‌های فاقد مقدار	۰	۰
	مقدار / تعداد کل	۳۰	۱۰۰

جدول ۵- مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای بخش کیفیت عینی پرسشنامه

آماره‌های مربوط به قابلیت اعتماد (پایایی)		
ضریب آلفای کرونباخ	ضریب آلفای کرونباخ براساس سؤالات استاندارد شده	تعداد سؤالات
۰.۶۹۷	۰.۷۰۳	۱۴

که براساس جداول ۲ و ۳ و با توجه به اینکه مقدار ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰.۶۹۷ بوده و بین ۰.۷ تا ۰.۵ قرار گرفته است، پایایی بخش کیفیت عینی پرسشنامه قابل قبول می‌باشد.

جدول ۶- خلاصه پردازش داده‌ها برای بخش کیفیت ذهنی پرسشنامه

		تعداد پاسخ دهندگان	%
موارد ثبت شده	تعداد داده‌های معتبر	۳۰	۱۰۰
	تعداد داده‌های فاقد مقدار	۰	۰
	مقدار / تعداد کل	۳۰	۱۰۰

جدول ۷- مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای بخش کیفیت ذهنی پرسشنامه

آماره‌های مربوط به قابلیت اعتماد (پایایی)		
تعداد سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ براساس سؤالات استاندارد شده	ضریب آلفای کرونباخ
۱۴	۰.۶۵۷	۰.۶۱۳

۰.۵ قرار گرفته است، پایایی بخش کیفیت ذهنی پرسشنامه نیز قابل قبول می‌باشد. که براساس جداول ۴ و ۶ با توجه به اینکه مقدار ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰.۶۱۳ بوده و بین ۰.۷ تا

جدول ۸- مقایسه کلی دو بعد عینی و ذهنی در بین کل گروه‌ها و زیر گروه‌ها

تعداد (نفر)	عینی			ذهنی		
	رضایت	متوسط	نارضایتی	رضایت	متوسط	نارضایتی
۲۰۰	٪۰	٪۶۹	٪۳۱	٪۰.۵	٪۴۵	٪۵۰
۱۰۰	٪۰	٪۴۴	٪۵۶	٪۰	٪۸۵	٪۱۵
۵۰	٪۰	٪۳۶	٪۶۴	٪۰	٪۸۶	٪۱۴
۵۰	٪۰	٪۵۲	٪۴۸	٪۰	٪۸۸	٪۱۲
۱۵۰	٪۰	٪۶۲	٪۳۸	٪۱.۳۳	٪۷۴.۶۷	٪۲۴
۵۰	٪۰	٪۵۴	٪۴۶	٪۲	٪۷۴	٪۲۴
۵۰	٪۰	٪۶۴	٪۳۶	٪۰	٪۶۸	٪۳۲
۵۰	٪۰	٪۷۶	٪۲۴	٪۰	٪۶۶	٪۳۴
۵۰	٪۰	٪۸۴	٪۱۶	٪۰	٪۱۰۰	٪۰
۲۵	٪۰	٪۶۸	٪۳۲	٪۰	٪۱۰۰	٪۰
۲۵	٪۰	٪۰	٪۱۰۰	٪۰	٪۱۰۰	٪۰

جدول ۹- تحلیل سکانسهای بلوار ۴۵ متری ائل گلی در ابعاد عینی و ذهنی در هر دو سمت راست و چپ بلوار

ابعاد		سکانسها	
بعد ذهنی	بعد عینی		
ایجاد اغتشاش و خفگی با پدیدار شدن ورودی بلوار ائل گلی از سمت راهنمایی، با وجود قدمت بالای بلوار منتهی به پارک ائل گلی گذر زمان در بناهای بلوار نشان داده نشده، ساخت بناهای بلند این سکانس مربوط به سالهای اخیر می باشد، سبزینگی تا حدودی منسب.	ورودی نامناسب، حجیم بودن بدنه مترو و عدم هماهنگی بدنه مترو با بناهای اطراف، نامناسب بودن خط آسمان، ناهماهنگی رنگ مصالح، دید نامطلوب جلو خان بناهای بلند، کف سازی نامتناسب با بافت بلند مرتبه‌ها، اغتشاش بصری تابلوهای تبلیغاتی، تاثیر مثبت شیب در ادراک بلند مرتبه‌ها، ناهمگونی تاج بناهای بلند، ناهماهنگی بصری، کمبود آب نما، وجود تندیس سنگی مناسب، مبلمان شهری تا حدودی مناسب، عدم وجود سرویس بهداشتی، نور پردازی بلند مرتبه‌ها کم بود و از ۷ بنای بلند مرتبه موجود محدود به ۲ بنا می باشد، تا حدودی نورپردازی مناسب علاوه بر تیرهای چراغ برق توسط ستونکهای نوری و نورپردازی مناسب ورودی کوچه‌ها، بافت بلند مرتبه‌ها متراکم، عملکرد سکانس: خدماتی-رفاهی-تجاری-مسکونی.	سمت راست	سکانس ۱
وجود اغتشاش بصری، گذر زمان احساس نمی شود، اکثرا ساخت و سازها جدید می باشد، تا حدودی سبزینگی مناسب، وجود ۴ باند سواره، عدم وجود باند دوچرخه.	وجود ساختمان قدیمی و کهنه و عدم تناسب این بدنه با جداره جدید سمت راست (مترو)، نامناسب بودن خط آسمان، ناهماهنگی رنگ مصالح، عدم وجود جلوخان طراحی شده بلندمرتبه‌ها، کف سازی نامتناسب با بافت بناها، عدم تناسب تابلوهای تبلیغاتی نصب شده در بناها، تاثیر مثبت شیب در ادراک بلند مرتبه‌ها، بلند مرتبه‌ها بدون تاج، وجود سبزینگی مناسب، عدم وجود آب نما و تندیس‌ها، کمبود مبلمان شهری، عدم وجود سرویس بهداشتی عمومی، عدم وجود نورپردازی بلند مرتبه‌ها، کمبود تیرهای چراغ برق و عدم وجود ستونکهای نورپردازی. بافت بلند مرتبه‌ها باز، عملکرد سکانس: مسکونی-خدماتی.	سمت چپ	
گذر زمان چندان احساس نمی شود، دارای ۴ باند سواره، که چندان جوابگو نیست، دارای سبزینگی، دارای باند دوچرخه.	وجود تنوع ارتفاع، عدم تناسب مصالح و رنگ بدنه بناها، پتانسیل برای بلند مرتبه سازی نیست بدلیل وجود سازمان آب و فاضلاب، وجود ناهماهنگی بصری در جلو خان بناها، وجود نمای پشت بناها در نما اصلی و ایجاد دید نامناسب بصری، عدم تناسب رنگ و ارتفاع نصب تابلوهای تبلیغاتی، از ۳ بنای بلند مرتبه موجود فقط ۱ بنا دارای تاج نه چندان طراحی شده و نورپردازی است. تا حدودی دارای ستونکهای نورپردازی و المانهای نورپردازی شده ورودی کوچه‌ها می باشد، بافت بلند مرتبه‌ها باز، عملکرد سکانس:	سمت راست	سکانس ۲

	مسکونی-خدماتی و تجاری.		
گذر زمان بدلیل عدم وجود بنای با هویت خاص احساس نمی شود، سبزیبایی مناسب، عدم وجود باند دوچرخه، دارای ۴ باند سواره، ارتفاع بالای درختان مانع دید بناها.	خط آسمان نامناسب، تنوع زیاد رنگ و بافت نماها، کف سازی پیاده رو نامناسب، تابلوهای تبلیغاتی با رنگهای نامتناسب، کمبود مبلمان شهری، عدم وجود سرویس بهداشتی عمومی، عملکرد سکناس: مسکونی-خدماتی.	سمت چپ	
تا حدودی ساخت و ساز این مسیر نشانگر گذر زمان است، بناهای بلند جدید ساخت، دارای باند دوچرخه سوار.	طولانی بودن مسیر، خط آسمان نامناسب، عدم تناسب رنگ و مصالح بدنه بناها، به دلیل وجود بناهای بلند زیاد پتانسیل کم جهت بلند مرتبه سازی، ۳ بلند مرتبه از ۵ بلند مرتبه موجود دارای جلوخان، عدم هماهنگی جلوخان بناها، ناهماهنگی بافت بدنه ایستگاه مترو با بدنه بناهای اطراف، عدم نورپردازی بلند مرتبه‌ها، دارای ستونکهای نورپردازی، بافت بلند مرتبه‌ها متراکم، عملکرد سکناس: مسکونی-خدماتی-تجاری.	سمت راست	سکناس ۳
اکثرا بناها جدید و در حال ساخت هستند، گذر زمان احساس نمی شود، زمان ادراک به دلیل عدم نورپردازی بلندمرتبه‌ها وجود ندارد. دارای ۴ باند سواره، باند دوچرخه ندارد.	تنوع ارتفاع زیاد، کمبود مبلمان شهری، عدم وجود نورپردازی بناهای بلند موجود، بافت بلند مرتبه‌ها متراکم، عدم وجود سرویس بهداشتی عمومی، از ۷ بنای بلند این مسیر ۳ بنا نیمه ساخت می باشد، هماهنگی ضعیفی مابین رنگ و مصالح بناهای فعلی وجود دارد، عملکرد سکناس: مسکونی-خدماتی.	سمت چپ	
اکثر بناها قدیمی و با بافت نامناسب، نورپردازی به جز بدنه مترو وجود ندارد. باند دوچرخه ندارد.	فاقد بلند مرتبه، وجود بناهای قدیمی و ناهماهنگ، ایجاد دید بصری نامناسب، عدم تناسب و هماهنگی بدنه مترو با جداره بافت اطراف، به دلیل ازدحام پتانسیل برای بلند مرتبه سازی ندارد، کف نامناسب و قدیمی، تابلوهای تبلیغاتی ناهماهنگ، عدم وجود مسیر دوچرخه، هیچ المان زیبایی شناسی وجود ندارد، نورپردازی کم و محدود به بدنه مترو می باشد.	سمت راست	سکناس ۴
به دلیل وجود پارک ائل گلی نشاندهنده گذر زمان است، باند دوچرخه ندارد، ادراک در روز کم و در شب تا حدودی مناسب.	از لحاظ عینی این سکناس کلا محدود به پارک ائل گلی می باشد، دید بصری دارای اغتشاشات، تا حدودی نورپردازی و سرزندگی شبانه را دارد، دارای سرویس بهداشتی عمومی، پارکینگ عمومی جوابگو نیست و کم، عدم هماهنگی تابلوهای سر در رستورانها و کافی شاپ‌های کنار پارک ائل گلی.	سمت چپ	

منبع: نگارندگان

نتیجه‌گیری و ارائه راهکار

با توجه به مبانی نظری ارائه شده و تحلیل آنها نتایج نشان می‌دهد که هرچهار گروه کارشناسان، مدیران، شهروندان و توریست‌ها از کیفیت بصری بلندمرتبه‌های منظر شهری منطقه ائل گلی به ترتیب در دو بعد عینی و ذهنی یا درصدهای ۵۲.۲۵ و ۲۵.۴۷ نارضی هستند. مؤلفه‌های زیبایی شناسی بناهای بلند منظر شهری ائل گلی در چهار سکانس (۱. ورودی جاده ائل گلی تا میدان خیام ۲. ورودی میدان خیام تا میدان گلشهر ۳. میدان گلشهر تا میدان ائل گلی ۴. میدان ائل گلی تا اتوبان شهیدکسایی) و در بعد عینی و ذهنی بررسی شد که در هر چهار سکانس این مؤلفه‌ها در حد پایینی رعایت شده‌اند، لذا برای افزایش کیفیت بلندمرتبه‌ها و دستیابی به پارامترهای زیبایی منظر شهری در این منطقه راهکارهایی ارائه شده است.

پیشنهاد‌های مشترک ارائه شده برای هر چهار سکانس در دو طرف راست و چپ

- استفاده از نورپردازی تزئینی و رنگی به خصوص در شب بر روی جداره‌ی ساختمانها و خیابانها
- متناسب نمودن کفسازی با بناها و ادامه آن در کل مسیر سکانس.
- تنظیم ضوابط شهرسازی توسط شهرداری مربوطه و سازمان زیباسازی درمورد همسان سازی مکان تصب تابلوهای تبلیغاتی.
- ساختن سرویس بهداشت عمومی در هر کدام از سکانسها به‌طور مجزا.
- عریض و صاف نمودن مسیرهای پیاده.
- افزایش عرض خیابان با عقب کشی بناهای دو طرف و تعریف نمودن زمان مشخص برای عبور خودروها.
- به دلیل وجود پتانسیل گردشگری و توریستی در این مکان استفاده از آبناها و پوشش گیاهی و مجسمه‌های مشاهیر هم باعث افزایش اطلاعات درمورد شهر تبریز و نیز جذب گردشگران از لحاظ زیبایی شناسی بصری است.
- کاشت درختان برگ ریز برای استفاده از نور خورشید در فصل زمستان و ایجاد سایه در فصل تابستان و متعادل نمودن دمای هوا.
- تقسیم نمودن خطوط رفت و برگشت به دو مسیر و بیشتر نمودن عرض خیابانها برای برطرف نمودن ترافیک مسیر.

منابع و مأخذ:

- ۱- احمدپور احمد، زنگنه شهرکی سعید، صفایی رینه مصطفی (۱۳۹۵). تحلیل نقش پیاده راه‌های شهری در ارتقای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پیاده راه ۱۷ شهریور تهران)، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۹۵-۱۷۵.
- ۲- ارباب زادگان‌هاشمی علیرضا، رنجیر احسان (۱۳۸۸). بازخوانی مفهوم تضاد در ارتقاء تنوع بصری فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی: میدان بهارستان تهران)، معاونت معماری و شهرسازی آرمانشهر، شماره ۳، صص ۴۹-۵۶.
- ۳- بانی مسعود (۱۳۸۴). جایگاه نشانه شناسی در شکل‌گیری معماری پست مدرن عوام‌گرا، فصلنامه معماری و فرهنگ، سال هفتم، شماره ۲۳، صص ۱۶۵-۱۵۵.
- ۴- بمانیان محمدرضا (۱۳۸۶). بررسی نقش سازه در سیر تحول احداث ساختمان‌های بلند، مجموعه مقالات کنفرانس سازه و معماری، دانشگاه تهران.
- ۵- بهرام پور عطیه، مدیری آتوسا (۱۳۹۴). مطالعه رابطه میان رضایتمندی ساکنان از محیط زندگی و میزان حس تعلق آنها در مجتمع مسکونی بلند مرتبه شهرک کوثر تهران، نشریه هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی، دوره ۲۰، شماره ۳، صص ۹۴-۸۵.
- ۶- دولابی پویا، شاعری زهره، حاجب زاده اقدس (۱۳۹۴). بازخوانی آرایه‌های نظام بصری در بافت تاریخی بوشهر (با تأکید بر رویکرد ذهنی). مجله پژوهش‌های منظر. صص ۳۵-۴۶.
- ۷- دهقان پیشه شهرام، شمس‌الدینی علی (۱۳۹۴). نماد، المان و نشانه‌های شهری و نقش آن در توسعه فضای گردشگری شیراز، معماری و شهرسازی، صص ۱۲-۱.
- ۸- دیبا، داراب (۱۳۷۴). مروری بر معماری معاصر جهان و مساله هویت، مجله هنرهای زیبا، شماره اول، دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، بهار.
- ۹- ذکاوت کامران، دهقان یاسمن السادات (۱۳۹۵). مدل مدیریت خلق مکان و مؤلفه‌های سازنده کیفیت در عرصه عمومی، معماری و شهرسازی آرمانشهر، شماره ۱۷، صص ۲۲۴-۲۱۵.
- ۱۰- رحیمی لیلا، پیر بابایی محمد تقی (۱۳۹۲). نقش سازماندهی فضایی و ادراکی خیابان در تحسین امنیت عابرین (مطالعه موردی: شهر تبریز). مجله هویت شهر، دوره ۷، شماره ۱۶، صص ۸۰-۷۱.
- ۱۱- سهرابیان گودرز، حبیب فرح (۱۳۹۴). تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شبانه شهری، شماره ۴۱، مدیریت شهری، صص ۲۰۴-۱۸۷.
- ۱۲- فیضی سعیده، درسرخوان رسول، ستاری ساربانقلی حسن (.). ارزیابی کیفیت بصری و ذهنی منظر شهری ائل‌گلی شهر تبریز (ورودی خیابان ائل‌گلی تا میدان خیام). فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای). شماره ۱، صص ۴۷۵-۴۵۹.
- ۱۳- گلابچی محمود (۱۳۸۰). معیارهایی برای طراحی و ساخت بناهای بلند. مجله هنرهای زیبا، ش ۹، صص ۵۲-۶۲. تهران.
- ۱۴- لطفی صدیقه، شهابی شهیدی مجتبی (۱۳۹۵). بررسی نقش توقعات ادراکی بویایی و شنوایی در طراحی برنامه ریزی شهری (نمونه موردی: بابل)، معماری و شهرسازی آرمانشهر، شماره ۱۷، صص ۳۷۳-۳۶۵.

۱۵-وحدت سلمان، پیربابایی محمد تقی (۱۳۹۶). مطالعه تطبیقی ابعاد پیاده مداری مکان از دیدگاه کاربران فضا و متخصصان با استفاده از روش فرایند تحلیل شبکه مورد شناسی: تبریز، مجله جغرافیا و آمایش شهری-منطقه ای، شماره ۲۲.

- 16-Barr, J. (2013). Skyscrapers and skylines: New York and Chicago, 1885–2007. *Journal of Regional Science*, 53 (3), 369-391.
- 17-Corner, J. (2006) *Terra Fluxus*, in the *Landscape Urbanism Reader*, (ed.) Waldheim, C. Princeton Architectural Press, New York.
- 18-Dupont, L. , Ooms, K. , Antrop, M. , & Van Etvelde, V. (2017). Testing the validity of a saliency-based method for visual assessment of constructions in the landscape. *Landscape and Urban Planning*, 167, 325-338.
- 19-Jim, C. Y. , & Chen, W. Y. (2010). External effects of neighbourhood parks and landscape elements on high-rise residential value. *Land Use Policy*, 27 (2), 662-670.
- 20-Pardo-García, S. , & Mérida-Rodríguez, M. (2017). Measurement of visual parameters of landscape using projections of photographs in GIS. *Computers, Environment and Urban Systems*, 61, 56-65.
- 21-Taniguchi, J. T. (1979). *Vertical neighborhoods: a residential high-rise design exploration* (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology).
- 22-Zacharias, J. (1999). Preferences for view corridors through the urban environment. *Landscape and urban planning*, 43 (4), 217-225.
- 23-Al-Kodmany, K. (2011). Placemaking with tall buildings. *Urban Design International*, 16(4), 252-269.
- 24-Dupont, L., Ooms, K., Antrop, M., & Van Etvelde, V. (2017). Testing the validity of a saliency-based method for visual assessment of constructions in the landscape. *Landscape and Urban Planning*, 167, 325-338.
- 25-Pardo-García, S., & Mérida-Rodríguez, M. (2017). Measurement of visual parameters of landscape using projections of photographs in GIS. *Computers, Environment and Urban Systems*, 61, 56-65.
- 26-Samavatekbatan, A., Gholami, S., & Karimimoshaver, M. (2016). Assessing the visual impact of physical features of tall buildings: Height, top, color. *Environmental Impact Assessment Review*, 57, 53-62